

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ISSN (PRINT): 3083-6182
ISSN (ONLINE): 3083-6190

**ВІСНИК
ПОЛТАВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія «Економіка, управління та фінанси»

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

УДК 338.43(051)

Виходить два рази на рік.

Засновник – Полтавський державний аграрний університет.

Внесено до Державного Реєстру суб'єктів у сфері медіа
(Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
від 09 травня 2024 року № 1554
Ідентифікатор медіа: R30-04992)

Рекомендовано Вченою радою Полтавського державного аграрного університету
до друку та поширення через мережу Інтернет (протокол від 26 червня 2024 р. № 10).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор – Дячков Д. В., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна
Заступник головного редактора – Світлична А. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Технічний секретар – Зось-Кіор М. В., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Аранчій В. І., к.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Безкровний О. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Волкова Н. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Воронько-Невіднича Т. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Герасимчук Н. А., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет

Дейнека Т. А., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Дем'яненко Н. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Дивнич О. Д., кандидат економічних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Дядик Т. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Загребельна І. Л., кандидат економічних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Зоря О. П., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Калініченко О. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Канцедал Н. А., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Лега О. В., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Махмудов Х. З., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Медвідь В. Ю., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Потапюк І. П., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Прийдак Т. Б., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Рященко В. П., д.е.н., професор, ISMA Вища школа менеджменту інформаційних систем, Латвійська Республіка

Сазонова Т. О., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Терещенко І. О., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Шкурупій О. В., д.е.н., Полтавський державний аграрний університет, Україна

Яснолоб І. О., к.е.н., доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

У статтях висловлено позицію авторів, яку не завжди підтримує редакційна колегія. За достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу відповідають автори і рецензенти. Під час передруку матеріалів посилання на Вісник ПДАУ обов'язкове.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Офіційний сайт видання: <https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/pma>

ВІСНИК ПОЛТАВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія «Економіка, управління та фінанси»

Випуск 1

Коректор *І. М. Чудеснова*
Комп'ютерне верстання *Ю. Г. Войтюк*

Засновано у 2022 році

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 27.06.2024 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,99. Зам. № 0225/126
Наклад 100 прим.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

ЗМІСТ

Вороніна В. Л., Іщейкін Т. Є. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ: ПАРТИЦИПАТИВНЕ ЛІДЕРСТВО ТА КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА САМООСВІТИ	3
Ходаківська О. В., Воронько-Невіднича Т. В., Собчишин В. М. ВПЛИВ ГАЛУЗЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА ЗАКУПІВЛІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	9
Вовк М. О., Большакова Є. Л. УПРАВЛІНСЬКЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕЛОКОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ	15
Світлична А. В., Волкова Н. В., Дем'яненко Н. В. ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВИБІР СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	22
Терещенко І. О., Буряк О. М. ОЦІНКА ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ЗБУТОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ.....	28
Марчишинець С. М., Марчишинець О. В. ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	36
Дивнич О. Д., Загребельна І. Л. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ.....	43
Зось-Кіор М. В., Шабельник С. С. АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЗМІН В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА СУСПІЛЬСТВІ.....	52
Перерва П.Г., Лега О. В., Яловега Л. В. ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	58
Махмудов Х. З., Михайлова О. С., Писаренко С. В. ОЦІНКА РИЗИКІВ ПРИ ВЕДЕННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	63
Єршова Н. Ю., Єрмолаєва М. В., Тютюнник С. В. ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА В НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ: ОБЛІК ТА ЗВІТНІСТЬ.....	70
Гнатишин Л. Б., Мокієнко Т. В., Прийдак Т. Б. СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	76
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ.....	83

CONTENTS

Viktoriiia Voronina, Tymur Ishcheikin STRATEGIC MANAGEMENT OF HUMAN RESOURCES OF THE ORGANIZATION: PARTICIPATIVE LEADERSHIP AND CORPORATE CULTURE OF SELF-EDUCATION.....	3
Olga Khodakivska, Tetiana Voronko-Nevidnycha, Vitalii Sobchyshyn THE INFLUENCE OF INDUSTRY CHARACTERISTICS ON THE PURCHASE OF MATERIAL AND TECHNICAL RESOURCES IN THE POTENTIAL MANAGEMENT SYSTEM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES.....	9
Mykola Vovk, Yevheniia Bolshakova MANAGEMENT CONSULTING IN THE CONTEXT OF ENSURING THE FUNCTIONING AND PROTECTING THE ECONOMIC SECURITY OF RELOCATED ENTERPRISES.....	15
Alla Svitlychna, Nelia Volkova, Nataliia Demianenko FACTORS INFLUENCING THE CHOICE OF AN ORGANISATION'S MANAGEMENT STRUCTURE.....	22
Ivan Tereshchenko, Oleksandr Buriak EVALUATION AND IMPROVEMENT OF MARKETING SALES POLICY OF AGRARIAN ENTERPRISES.....	28
Serhii Marchyshynets, Olga Marcyshinets THE ISSUE OF FORMING THE MODERN POLICY OF MANAGEMENT OF THE INNOVATION AND INVESTMENT POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF THE NATIONAL ECONOMY.....	36
Olha Dyvnych, Iryna Zahrebelna CURRENT STATE AND DEVELOPMENT TRENDS OF THE TECHNICAL CULTURES MARKET IN UKRAINE.....	43
Mykola Zos-Kior, Serhii Shabelnyk ADAPTATION OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION MANAGEMENT SYSTEM TO CHANGES IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AND SOCIETY.....	52
Petro Pererva, Olha Leha, Ludmyla Yaloveha TAX PLANNING AS A TOOL OF THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM.....	58
Hanlar Makhmudov, Olena Mykhailova, Svitlana Pisarenko ASSESSMENT OF RISKS WHEN CONDUCTING BUSINESS ACTIVITIES.....	63
Nataliya Yershova, Maryna Yermolaieva, Svitlana Tiutiunyk USE OF COMPANY FUNDS IN NATIONAL AND FOREIGN CURRENCY: ACCOUNTING AND REPORTING.....	70
Liudmyla Hnatyshyn, Tetiana Mokiienko, Tetiana Priydak STATE AND PROBLEMS OF UKRAINE'S INTERNET TRADE IN THE CONDITIONS OF WAR.....	76
REQUIREMENTS FOR EXECUTION.....	83

УДК 658.7:631.1

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.eco.2024.1.2>

ВПЛИВ ГАЛУЗЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА ЗАКУПІВЛІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ходаківська Ольга Василівна

доктор економічних наук, професор, заступник директора,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID ID: 0000-0002-3421-8361

Воронько-Невіднича Тетяна Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0003-2427-7218

Собчишин Віталій Миколайович

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-9230-2118

У статті представлено результати дослідження впливу особливостей сільського господарства на закупівлі матеріально-технічних ресурсів у процесі формування потенціалу сільськогосподарських підприємств. Серед характерних для сільського господарства особливостей акцентовано увагу на впливі таких із них: використання землі як основного засобу виробництва, незбіг періоду виробництва й робочого періоду, сезонність виробництва, залежність від погодно-кліматичних умов, зональні особливості виробництва, диверсифікація рослинництва внаслідок необхідності дотримання сівозміни, значна кількість технологічних операцій для вирощування різних сільськогосподарських культур, просторова розосередженість виробництва, використання частини одержаної сільськогосподарської продукції в подальшому виробничому процесі. Класифіковано матеріально-технічні ресурси для виробництва сільськогосподарської продукції, що формують потенціал підприємства, за можливістю їх власного виробництва чи закупівлі (насіння і посадковий матеріал, органічні добрива, корми, продуктивна худоба (птиця), молодняк тварин (птиці), інша продукція сільського господарства (підстилка, яйця для інкубації), паливо, запчастини, будівельні матеріали) та, як правило, лише закупівлі (техніка, мінеральні добрива, нафтопродукти, електроенергія, засоби захисту рослин, засоби ветеринарного забезпечення і захисту тварин). Автори на підставі того, що розв'язання завдання «зробити або купити» у процесі формування потенціалу сільськогосподарського підприємства крім фінансового критерію ускладнюється потребою зважати на вплив чималої кількості факторів, значення яких у визначеному часовому періоді можуть суттєво змінюватися, дійшли такого висновку: рішення щодо власного виробництва чи закупівлі матеріально-технічних ресурсів мають комплексний характер та вимагають ретельної оцінки наявних альтернатив із метою уникнення можливості ухвалення неправильних рішень і негативних наслідків для підприємства.

Ключові слова: галузеві особливості, закупівля матеріально-технічних ресурсів, система, управління, потенціал, сільськогосподарські підприємства.

Olga Khodakivska

National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics"

Tetiana Voronko-Nevidnycha, Vitalii Sobchyshyn

Poltava State Agrarian University

THE INFLUENCE OF INDUSTRY CHARACTERISTICS ON THE PURCHASE OF MATERIAL AND TECHNICAL RESOURCES IN THE POTENTIAL MANAGEMENT SYSTEM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The study's results of the influence of agriculture's peculiarities on the purchase of material and technical resources in the process of formation of agricultural enterprises' potential have been presented in the article. Among the characteristic agriculture's peculiarities, attention is focused on the influence of the following: the use of land as the main means of production, the mismatch between the production period and the working period, seasonality of production, dependence on weather and climate conditions, zonal features of production, diversification of crop production due to the need to observe crop rotation, a significant number of technological operations for the cultivation of various agricultural crops, the spatial dispersion of production, the use of part of the obtained agricultural products in the further production process. The material and technical resources for the production of agricultural products, which form the potential of the enterprise, are classified according to the possibility of their own production or purchase (seeds and planting material, feeds, productive livestock (poultry), young animals (poultry), other agricultural products (bedding, eggs for incubation), organic fertilizers, fuel, spare parts, building materials) and, as a rule, only purchase (machinery, mineral fertilizers, oil products, electricity, plants protecting tools, products of veterinary care and protection for animals). On the basis that solving the task «Make or Buy» in the process of formation of agricultural enterprise' potential is complicated, in addition to the financial criterion, by the need to take into account the influence of a considerable number of factors, the values of which can change significantly in a certain time period, authors came to the following conclusion: decisions about own production or purchase of material and technical resources are complex in nature and require thorough evaluation of existing alternatives in order to avoid the possibility of making wrong decisions and negative consequences for the enterprise.

Keywords: industry features, purchase of material and technical resources, system, management, potential, agricultural enterprises.

Вступ. В умовах конкурентного середовища обмеженість ресурсів посилює важливість забезпечення ефективності формування потенціалу підприємства, адже рівень останньої суттєво впливає на успішність чи крах суб'єкта підприємництва у довгостроковому періоді. Формування потенціалу окремого підприємства має особливості, що значною мірою визначаються галуззю, у якій воно функціонує. Зважаючи на структурування потенціалу підприємства [1, с. 97; 2, с. 75–76], відомо, що формування таких елементів потенціалу, як матеріально-технічні ресурси, відбувається, як правило, за рахунок закупівель.

Матеріали та методи. Для сільського господарства характерними є особливості, що обумовлюють специфічність дії економічних законів, унаслідок чого вирізняють його серед інших галузей економіки. Очевидно, що особливості сільського господарства впливають на закупівлі матеріально-технічних ресурсів у процесі формування потенціалу сільськогосподарських підприємств.

На сьогодні досить часто різні аспекти формування ресурсного потенціалу підприємств, зокрема

і сільськогосподарських, є предметом дослідження науковців, серед яких С. Василенко, О. Зоря, З. Колос, А. Лисенко, Ф. Наджіп, В. Приступа, Н. Свиноус, О. Федірець та ін.

Питання впливу особливостей сільського господарства на відтворювальні процеси у цій галузі викладені А. Стаховичем у [3], на здійснення інвестицій сільськогосподарськими підприємствами – Н. Козяр у [4], на впровадження інновацій в аграрній сфері – Л. Могильною у [5], на кредитні відносини в аграрному секторі економіки – Ю. Алескеровою і Л. Федоришиною у [6] тощо. Водночас впливу особливостей сільського господарства на закупівлі матеріально-технічних ресурсів як одному з аспектів формування потенціалу сільськогосподарських підприємств приділена недостатня увага.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження впливу галузевих особливостей на закупівлі матеріально-технічних ресурсів у системі управління потенціалом сільськогосподарських підприємств.

Дослідження впливу особливостей сільського господарства на закупівлі матеріально-технічних

ресурсів у контексті формування потенціалу сільськогосподарських підприємств здійснювалося згідно з системним підходом до з'ясування економічних явищ і процесів та з використанням таких загальнонаукових методів, як абстрактно-логічний, аналіз і синтез, індукція і дедукція.

Результати. З'ясування впливу загальновідомих особливостей сільського господарства (поданих, зокрема, у [7, с. 10–11]) на закупівлі матеріально-технічних ресурсів в аграрній сфері у процесі формування потенціалу сільськогосподарських підприємств дало змогу подати результати досліджень у вигляді табл. 1.

Першою особливістю сільського господарства є те, що у цій галузі земля використовується як основний фактор виробництва. Зростання економічної родючості землі в умовах імплементації ESG-принципів [8, с. 173] забезпечують досконаліші способи обробітку, хімізації та меліорації ґрунтів. Негативний вплив на землю (ерозія тощо), спричинений господарською діяльністю людини,

обумовлює необхідність підтримувати родючість ґрунтів, ґрунтозахисний характер експлуатації технічних засобів, внесення мінеральних та органічних добрив, а, отже, і закупівлі цих матеріально-технічних ресурсів.

Друга притаманна сільському господарству особливість пов'язана з незбігом у галузі періоду виробництва (часу перебування продукту у виробництві, тобто часу безпосередньої дії праці людини та часу на основі росту й розвитку живих організмів без трудових затрат) і робочого періоду (часу, впродовж якого продукт піддається дії праці [7, с. 10]). Як наслідок, використання частини сільськогосподарських машин і знарядь відбувається впродовж нетривалого періоду року, що актуалізує економічно обґрунтований вибір на користь їх закупівлі, оренди чи найму.

Сезонність виробництва як одна з особливостей сільського господарства призводить до нерівномірності закупівель матеріально-технічних ресурсів упродовж року. Так, одні ресурси (насіння, добрива,

Таблиця 1

Вплив особливостей сільського господарства на закупівлі матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарських підприємств

Особливість сільського господарства	Вплив на закупівлі матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарських підприємств
Використання землі як основного фактора виробництва	Необхідність закупівлі матеріально-технічних ресурсів (техніки, добрив) для забезпечення захисту ґрунтів від ерозії, підтримання їх родючості.
Незбіг періоду виробництва й робочого періоду	Посилюється важливість економічно обґрунтованого вибору між закупівлею, орендою чи наймом сільськогосподарських машин і знарядь, що використовуються нетривалий період упродовж року.
Сезонність виробництва	Не регульована ритмічність, а ритм природних процесів диктує періоди постачання матеріально-технічних ресурсів, виконання технологічних операцій і здійснення ремонтів. Зростання необхідності формування страхових запасів.
Вплив погодно-кліматичних умов	Зниження ефективності постачання матеріально-технічних ресурсів для рослинництва через коливання термінів виконання польових робіт. Зростання необхідності формування страхових запасів.
Зональні особливості виробництва	Необхідність закупівлі матеріально-технічних ресурсів різного асортименту та кількості для вирощування однакових культур у різних зонах.
Диверсифікація рослинництва внаслідок необхідності дотримання сівозміни	Потреба у налагодженні зв'язків із широким колом постачальників. Ускладнення роботи з визначення кількості кожного виду закуповуваного матеріально-технічного ресурсу для покриття потреби в ньому різних галузей підприємства. Потреба в окремих складських приміщеннях, належно оснащених для забезпечення необхідних режимів зберігання закуповуваних матеріально-технічних ресурсів.
Значна кількість технологічних операцій для вирощування різних сільськогосподарських культур	Необхідність закупівлі різноманітної сільськогосподарської техніки, насіння для проведення технологічних операцій.
Просторова розосередженість сільськогосподарського виробництва	Закупівлі матеріально-технічних ресурсів для прокладання й підтримання у належному стані шляхів. Необхідність закупівлі нафтопродуктів для внутрішньо-господарських перевезень придбаних ресурсів.
Використання частини одержаної сільськогосподарської продукції в подальшому виробничому процесі	Особливого значення набуває питання «зробити або купити».

Джерело: побудовано з урахуванням [7, с. 10–11]

засоби захисту рослин тощо) потрібні в окремі визначені періоди, а інші (комбікорми, запасні частини, нафтопродукти) – хоча й з певними коливаннями, але протягом усього року. Зазначене пояснює доцільність класифікувати матеріально-технічні ресурси на постійно необхідні та сезонні. Нерівномірне використання ресурсів упродовж року, крім того, ускладнює розрахунок оптимальної партії замовлення. Варто окремо наголосити, що у сільському господарстві не регульована ритмічність, а ритм природних процесів значною мірою диктує періоди закупівель техніки, добрив, засобів захисту рослин і тварин тощо, виконання робіт і технологічних операцій, здійснення ремонтів. Тому затримки в постачанні матеріально-технічних ресурсів можуть призвести як до втрати частини прибутків, так і спричинити збиткову діяльність підприємства.

Відомо [7, с. 10], що для сільського господарства характерні залежність від природних умов і зональні особливості виробництва. Неоднакові ґрунтово-кліматичні умови у різних зонах обумовлюють різне співвідношення між часткою виробництва продукції рослинництва і тваринництва, що пов'язано з регіональними відмінностями та залежить від конкретних умов господарювання. Такі особливості впливають на асортимент і кількість закупаваних матеріально-технічних ресурсів, адже в різних зонах і підзонах для вирощування тих же видів сільськогосподарських культур практикуються різні технології з неоднаковими нормами внесення добрив і висіву насіння, використанням систем машин, питомим енергоспоживанням тощо.

У сільському господарстві специфічність впливу погодно-кліматичних умов проявляється і через дію чинника часу, що полягає у можливості відхилення в суміжні роки оптимальних термінів виконання польових робіт на один-три тижні, зокрема й унаслідок особливостей структури ґрунту та рельєфу навіть одного і того ж поля. Через це рослинництві складно точно встановити оптимальні строки здійснення сільськогосподарських операцій, а фактичні терміни виконання технологічних процесів можуть значно різнитися із запланованими, що робить неефективною встановлену частоту постачання матеріально-технічних ресурсів на підприємство (зростають час і обсяги зберігання ресурсів на складах або вони постачаються із запізненням).

Сезонність і залежність від погодно-кліматичних умов сільськогосподарського виробництва роблять особливо важливою роль страхового запасу у формуванні потенціалу сільськогосподарських підприємств на етапі закупівель матеріально-технічних ресурсів. Розрахунок страхового запасу залежно від конкретних умов передбачає різні підходи, проте спільним для них є використання статистичних

даних попередніх періодів для врахування коливань у поставках та у виробництві.

Впливає на закупівлі матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарських підприємств і така ознака сільського господарства, як диверсифікація рослинництва внаслідок необхідності дотримання сівзміни. Для сільськогосподарських підприємств, згідно з [9, с. 275], аргументом на користь диверсифікації діяльності, крім того, виступають суттєві відмінності у платоспроможності покупців різних видів продукції та підвищення власної конкурентоздатності завдяки виробництву ширшого асортименту продукції. Проте, чим більше диверсифіковане виробництво, тим ширшим є перелік закупаваних матеріально-технічних ресурсів, що своєю чергою: вимагає встановлення зв'язків із більшою кількістю постачальників; ускладнює роботу з обрахунку кількості кожного виду закупаваного матеріально-технічного ресурсу для покриття потреби в ньому різних галузей підприємства; потребує окремих складських приміщень, належно оснащених для забезпечення необхідних режимів зберігання закупаваних матеріально-технічних ресурсів. Диверсифікації рослинництва сприяє і значна кількість культивованих у сільському господарстві України культур, а це вимагає закупівлі різноманітної техніки для проведення численних особливих технологічних операцій.

Просторова розосередженість виробництва й віддаленість від баз матеріально-технічного постачання пояснює об'єктивну необхідність перевезень із застосуванням транспортних засобів у різноманітних шляхових умовах. Пересування транспортних засобів у сільській місцевості відбувається переважно польовими шляхами й часто в умовах бездоріжжя [7, с. 10], а це, по-перше, спонукає витратити матеріальні й енергетичні ресурси на прокладання й підтримання у належному стані шляхів, по-друге, зумовлює необхідність закупівлі нафтопродуктів не лише для технологічних операцій, а й для внутрішньогосподарських перевезень уже придбаних матеріально-технічних ресурсів (насіння, кормів, добрив, пального тощо) та для доставки виробленої сільськогосподарської продукції до підприємств із її переробки (приймання).

Матеріально-технічні ресурси, які формують собівартість виробництва сільськогосподарської продукції відповідно до [10], можна поділити на такі, що зазвичай лише закупаються; закупаються або виробляються (одержуються) на підприємстві (табл. 2).

До складу, як правило, лише закупаваних для виробництва сільськогосподарської продукції матеріально-технічних ресурсів можна віднести техніку, мінеральні добрива, нафтопродукти, електроенер-

гію, засоби захисту рослин, засоби ветеринарного забезпечення і захисту тварин. Тоді як у перелік матеріально-технічних ресурсів, що можуть бути закуплені чи вироблені (одержані) на підприємстві, слід включати насіння і посадковий матеріал, органічні добрива, корми, продуктивну худобу (птицю), молодняк тварин (птиці), іншу продукцію сільського господарства (підстилку, яйця для інкубації), паливо, запчастини, будівельні матеріали.

Таблиця 2

Класифікація матеріально-технічних ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції за можливістю власного виробництва чи закупівлі та лише закупівлі

Вид матеріально-технічних ресурсів	Власне виробництво (одержання) або закупівлі	Лише закупівлі (як правило)
Техніка	-	+
Продуктивна худоба (птиця), молодняк тварин (птиці)	+	-
Запасні частини	+	-
Насіння і посадковий матеріал	+	-
Нафтопродукти	-	+
Паливо	+	-
Електроенергія	+	-
Мінеральні добрива	-	+
Органічні добрива	+	-
Корми	+	-
Засоби захисту рослин	-	+
Засоби ветеринарного забезпечення і захисту тварин	-	+
Будівельні матеріали	+	-
Інша продукція сільського господарства (підстилка, яйця для інкубації)	+	-

Примітка: «+» – так, «-» – ні

Джерело: власна розробка

Частина одержаної у сільському господарстві продукції є засобом виробництва для подальшого виробничого процесу на сільськогосподарському

підприємстві. Це стосується, зокрема, насіння, кормів, молодняку тварин та іншої продукції, частка якої перевищує 20 % валової продукції сільського господарства [7, с. 11]. Отже, вважаємо, що в сільськогосподарському виробництві особливого значення набуває питання вибору «зробити або купити».

Хоча, на перший погляд, основним у рішенні «зробити або купити» є фінансовий критерій, проте практичні розрахунки у розв'язанні цього типу завдань ускладнюються потребою брати до уваги вплив чималої кількості факторів, що ми систематизували раніше [11, с. 226]. Зазначене наводить на думку, що рішення щодо власного виробництва чи закупівлі матеріально-технічних ресурсів мають комплексний характер та вимагають ретельної оцінки наявних альтернатив із метою уникнення можливості ухвалення неправильних рішень і негативних наслідків для підприємства.

Висновки. Отже, різні за походженням і характером впливу особливості сільського господарства, серед яких використання землі як основного фактора виробництва, незбіг періоду виробництва й робочого періоду, сезонність виробництва, вплив погодно-кліматичних умов, зональні особливості виробництва, диверсифікація рослинництва внаслідок необхідності дотримання сівозміни, значна кількість технологічних операцій для вирощування різних сільськогосподарських культур, просторова розосередженість виробництва, використання частини одержаної сільськогосподарської продукції в подальшому виробничому процесі зумовлюють специфіку закупівель матеріально-технічних ресурсів в аграрній сфері.

Урахування особливостей сільського господарства на етапі закупівель матеріально-технічних ресурсів сприятиме ефективнішому формуванню потенціалу сільськогосподарських підприємств. Для того, щоб рішення щодо власного виробництва чи закупівлі матеріально-технічних ресурсів мало комплексний характер, було правильним і унеможливило негативні наслідки для підприємства, необхідна ретельна оцінка наявних альтернатив, зважаючи на найважливіші для конкретних умов фактори.

ЛІТЕРАТУРА:

- Наджіб Ф. Особливості формування структури ресурсного потенціалу підприємства з позиції конкурентоспроможності. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 1. С. 95–98.
- Федірець О. В., Стовба В. О., Солдчук Т. В. Сутність та особливості формування системи менеджменту виробничого потенціалу підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2022. Вип. 1. С. 74–79.
- Стахович А. С. Економічний зміст та особливості відтворювальних процесів у сільському господарстві. *Інтелект XXI*. 2020. № 4. С. 48–52.

4. Козяр Н. О. Особливості сільського господарства як об'єкту інвестування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 82–87.
5. Могильна Л. М. Суть та особливості інновацій в сільському господарстві. *Приазовський економічний вісник*. 2022. Вип. 3. С. 26–30.
6. Алескерова Ю. В., Федоришина Л. І. Теоретичні аспекти сутності та особливостей кредитних відносин у аграрному секторі економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2. С. 124–137.
7. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / С. М. Рогач та ін. Київ : Компринт, 2018. 517 с.
8. Воронько-Невіднича Т. В., Собчишин В. М., Носенко В. О., Хрипко А. А., Катрич Д. А. Імплементация ESG-принципів у функціонування підприємств агропродовольчої сфери в контексті забезпечення стратегії капіталізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8, № 3. С. 171–176.
9. Чумак В. Д. Диверсифікація як засіб попередження банкрутства. *Менеджмент та маркетинг: досягнення і перспективи*: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф., 13 берез. 2002 р. Київ : Політехніка, 2002. С. 275.
10. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: затв. наказом М-ва аграрної політики України від 18 трав. 2001 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text>
11. Собчишин В. М. Методичні особливості вирішення завдання «зробити або купити». *Інноваційна економіка*. 2012. № 2 (28). С. 220–226.

REFERENCES:

1. Nadjib F. (2020) Osoblyvosti formuvannia struktury resursnoho potentsialu pidpriemstva z pozytsii konkurentospromozhnosti [Features of formation of enterprise resource potential structure from the position of competitiveness]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*. No. 1, pp. 95–98. [in Ukrainian]
2. Fedirets O. V., Stovba V. O., Solodchuk T. V. (2022) Sutnist ta osoblyvosti formuvannia systemy menedzhmentu vyrobnychoho potentsialu pidpriemstva [The essence and features of formation of the management system of production capacity of the enterprise]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*. Vol. 1, pp. 74–79. [in Ukrainian]
3. Stakhovych A. S. (2020) Ekonomichnyi zmist ta osoblyvosti vidtvoriuvalnykh protsesiv u silskomu hospodarstvi [Economic content and features of reproductive processes in agriculture]. *Intelekt XXI*. No. 4, pp. 48–52. [in Ukrainian]
4. Kozyar N. O. (2018) Osoblyvosti silskoho hospodarstva yak obiekту investuvannia [Features of agriculture as an investment object]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. No. 23, pp. 82–87. [in Ukrainian]
5. Mohylna L. M. (2022) Sut ta osoblyvosti innovatsii v silskomu hospodarstvi [The essence and characteristics of innovations in agriculture]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*. Vol. 3, pp. 26–30. [in Ukrainian]
6. Aleskerova Yu. V., Fedoryshyna L. I. (2021) Teoretychni aspekty sutnosti ta osoblyvosti kredytnykh vidnosyn u ahrarnomu sektori ekonomiky [Theoretical aspects of the essence and features of credit relations in the agricultural sector of the economy]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. No. 2, pp. 124–137. [in Ukrainian]
7. Rohach S. M., Sulima N. M. & Yarema L. V. (2018) Ekonomika silskoho hospodarstva [Economics of agriculture]. Kyiv: Komprynt. 517 p. [in Ukrainian]
8. Voronko-Nevidnycha T. V., Sobchyshyn V. M., Nosenko V. O., Khrypko A. A., Katrych D. A. (2023) Implementation of ESG principles in the functioning of agri-food enterprises in the context of ensuring capitalization strategy. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. Vol. 8. No. 3, pp. 171–176.
9. Chumak V. D. (2002, March) Dyversyfikatsiia yak zasib poperedzhennia bankrutstva [Diversification as a means of preventing bankruptcy]. *Menedzhment ta marketynh: dosiahnennia i perspektyvy*. Kyiv: Politekhnik. P. 275. [in Ukrainian]
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001) *Nakaz Ministerstva ahrarnoi polityky Ukrainy № 132: Metodychni rekomendatsii z planuvannia, obliku i kalkuliuvannia sobivartosti produktsii (robit, posluh) silskohospodarskykh pidpriemstv*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> [in Ukrainian]
11. Sobchyshyn V. M. (2012) Metodychni osoblyvosti vyrishennia zavdannia «zrobyty abo kupyty» [Methodological features of the solution «make or buy problem»]. *Innovatsiina ekonomika*. No. 2 (28), pp. 220–226. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 14.05.2024